
YALNIZLIK VE BİRLİKTELİK ARASINDA İNSAN İLİŞKİLERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Günay*

Özet: Bu çalışmada, insan ilişkileri bağlamında yalnızlık ve birliktelik kavramları üzerinde durulacaktır. Çünkü insan ilişkileri konusunda karşımıza çıkan en önemli durumlar, yalnızlık ve birlikteliktir. İnsanların birbirleriyle çeşitli ilişkiler kurduğunu biliyoruz. Yalnızlık, insanın varoluşunu anlama bakımından önemli bir kavramdır. Sosyolojik yalnızlık ve varoluşsal yalnızlık şeklinde bazı ayrımlar yapılabilir. Yalnızlık karşısında insanların aşk ve dostluk gibi kavram ve değerlere yöneldikleri saptanabilir. Yalnızlık ve birliktelik, birbiriyle etkileşim içinde olan durumlardır.

Anahtar Sözcükler: insan ilişkileri, yalnızlık, birliktelik, varoluş

Abstract: In this study, it will be focused on loneliness and togetherness in the context of human relations. Because the most important situations we encounter in human relations are loneliness and togetherness. We know that people establish several relationships with each other. Loneliness is an important concept the terms of understanding human existence. Some distinctions may be done like sociological loneliness existential loneliness. It may be detected that people direct to the concepts like love and friendship in the face of loneliness. Loneliness and togetherness are the situations which are interactive with each other.

Keywords: human relations, loneliness, togetherness, existence.

¹ 14-15-16 Kasım 2008 tarihlerinde, İçel Sanat Kulübü- Felsefeciler Derneği Mersin Şubesi-Aratos Dergisi tarafından düzenlenen “Felsefe ve İnsan İlişkileri” başlıklı Mersin Felsefe Günleri’nde yapılan konuşmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş metnidir.

* Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi ABD, mgunay@cu.edu.tr

Giriş:

İnsan ilişkileriyle ilgili kullandığımız temel kavramlar: Ben, Sen ve Diğerleri, Herkes, Hiç kimse vb. Bunlar ilişkilerimizin öznesini ifade eder. Her ilişki belli öznelerin, aralarında kurdukları bağıntılar anlamına gelir. İki ya da daha fazla öznenin kurdukları ilişkilere ise genel olarak “birliktelik” ya da “beraberlik” adını veririz. İnsanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliğine göre, çeşitli biçimlerde ortaya çıkması söz konusudur. Arkadaşlık, dostluk, evlilik, komşuluk, düşmanlık... Söz konusu ilişkilerin bozulması ya da sarsılması nedeniyle kişilerin içinde bulunduğu durumu ve yaşadıkları duyguları ise yalnızlık olarak ifade ederiz. Bir bakıma insan ilişkileri yalnızlık ve birliktelik arasında devinir, dönüşür ve süregider. İnsan ilişkilerinde karşılaştığımız temel koşullar ve haller arasında yer alan birliktelik ve yalnızlık, çok anlamlı kavramlardır. Bu kavramlar ve bunlarla ilişkili problemler ve olgular, felsefenin, sosyal bilimlerin ve sanatın da başlıca temaları olagelmıştır. İnsanın birliktelikleri, yalnızlıkları ve birliktelik arayışları pek çok romana, öyküye, şiire, şarkıya ve filmlere konu olmuştur.

Bazı Kavramsal Belirlemeler

Yalnızlık ve birliktelik biçimlerinin çok çeşitli olması, bu kavramları ve bu kavramlarla dile getirilmek istenen yaşantı durumlarını yorumlama konusunda da bazı güçlükler yol açmaktadır. Bu nedenle önce yalnızlık kavramı hakkında bazı saptamalar ve değerlendirmeler yapmak yerinde olur. Bugüne kadar yapılmış olan pek çok saptama ve ayrımlar bulunmaktadır. Kimi filozoflardan yapacağım alıntılarda bunlar görülecektir. Yalnızlığın başlıca iki biçiminden ve anlamından söz edilebilir. Bunlardan ilki *ontolojik/varoluşsal yalnızlık*, diğeri ise *sosyal/sosyolojik yalnızlıktır*. Ontolojik yalnızlık, pek çok varoluşçu filozofun da ifade ettiği gibi, bireyin teklighinden kaynaklanır. Birey bu dünyada, kendi varoluş sorumluluğuyla, özgürlüğüyle, diğerlerinden farklı, kendine özgü bir birey olarak vardır. Sosyal yalnızlık ise bireyin diğerleriyle ilişkilerinin bozulmasından, diğerleri tarafından dışlanmasından ve başkalarından yoksun olmaktan kaynaklanır.

Başka bir deyişle diğerleri tarafından terk edilen, tek başına kalan bireyin yalnızlık durumudur. Ancak tek başına olma, her zaman ve her durumda yalnızlık demek değildir.

Rousseau *Yalnız Gezenin Hayalleri* kitabının başında, bireyin yalnızlığına ilişkin şunları söyler: “İşte, yeryüzünde yalnızım; kendimle baş başayım; artık ne kardeşim var, ne bir benzerim, ne dostum ne de ait olduğum bir toplum.”(Rousseau, 2006: 21)

Aynı şekilde Paz da, yalnızlık ile kişinin dünyadaki durumunun niteliğine işaret eder: “Yalnızlık, insan duygusunun en derindeki gerçeğidir. Yalnız olduğunu bilen ve bir başkasını arayan tek varlık insandır.”(Paz, 1982: 228)

Gasset’ye göre de, “(...) insan yaşamı, *dar anlamıyla* başkasına aktarılamaz olmasından ötürü özünde *yalnızlık*’tır, kökten yalnızlık.”(Gasset, 1995: 60) Gasset, insan yaşamının temelindeki kökten yalnızlığın nedenleri ve görünümleri konusunda ise şunları söyler: “(...) insan yaşamının, insanoğlunun varlığının kökten yalnızlığı, gerçekte kendisinden başka şey bulunmamasından değildir. Tam tersine: Kendisinden başka koskoca bir evren vardır, tüm içindekilerle birlikte. Yani sonsuz şeyler vardır, ama –mesele de bu zaten!- onların ortasında İnsan, kökten gerçekliğinde, yalnızdır, *onlarla* yapayalnızdır ve o şeylerin arasında diğer insan varlıkları da olduğuna göre, *onlarla birlikte yalnızdır*. Bir tek varlıktan başkası bulunmasaydı, yalnız demek tutarlı olmazdı. Biricik olmanın yalnızlıkla hiçbir ilgisi yoktur.(...) yalnızlık her zaman için birisinin *yalnızlığıdır*, yani bir *yalnız kalma* ve özlem duymadır. (...) başkalarından yoksun kalmak. İster çekip gitmiş olduklarından, ister öldüklerinden; her şekilde, bizi bıraktıklarından, bizi... yalnız bıraktıklarından ötürü. Ya da bizim onları bıraktığımızdan, onlardan kaçıp, çöle, çileye çekilip, mone² hayatı sürdürdüğümüzden.”(Gasset, 1995: 62)

² Gasset’nin metninde, “kalmak, yoksun kalmak, başkalarından yoksun kalmak” anlamında kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi birçok filozof, insanın varoluşsal yalnızlığını ve bu durumun insan için anlamını ve ortaya çıkardığı sorunları irdelemişler ve insanın yalnızlıkla olan mücadelesini ve bu durumu aşma olanaklarını belirginleştirmeye çalışmışlardır.

Yaratıcı yalnızlık ve *bunaltıcı yalnızlık* arasında da bazı ayrımlar yapmak mümkündür. Yaratıcı yalnızlık, bilim, edebiyat, sanat, din ve felsefe alanlarında yaratıcılığı besleyen bir hazırlık, mayalanma ve oluşum dönemi/halidir. Uygarlık tarihinde iz bırakmış pek çok kişinin böyle bir yalnızlık sürecinden geçtiğini görebiliriz. Bunaltıcı yalnızlık ise, sosyal ilişkilerin bozulmasından, insanın kendisine, çevresine ve topluma yabancılaşmasından kaynaklanan, ilişkilerinin çeşitli nedenlerle sağlıklı biçimde sürdürememesinden kaynaklanan ve bazen de ciddi psikolojik sorunlara yol açan bir haldir. Ancak insanın her bunalımı da, onun ruh sağlığını bozan bir unsur olarak da görmek doğru olmaz. Çünkü ontolojik yalnızlığın getirdiği ve bireyin hesaplaşması ve aşmaya çalışması gereken bunalımlar da söz konusudur.

Yalnızlık ve Birliktelik Arasındaki Diyalektik

Yalnızlık ve birliktelik, insan ilişkilerinin yaşandığı, hissedildiği ve yorumlandığı temel koşullar olmakla birlikte, birbirini dışlayan, dışta bırakan, diğerinin varlığını ortadan kaldıran şeyler değildir. Yalnızlık ve birliktelik, birbirini kapsar, birbirine dönüşür ve etkileşim söz konusudur. Bir bakıma yalnızlık süreçlerini yaşamış, yalnızlık bilince ulaşmış, ontolojik yalnızlığının farkında olan bireylerin, diğerleriyle daha yapıcı, anlamlı ve değer taşıyan ilişkiler kurabilmesi mümkündür. Bu nedenle yalnızlık, insanın birlikteliklerinin anlam ve değerinin öğrenilebilmesi ve değerlendirilebilmesi açısından da gereklidir.

İki insanın karşılaşması aynı zamanda iki yalnızlığın karşılaşmasıdır. Bu karşılaşmanın insani değerler temelinde bir ilişkiye/iletişime dönüştürülmesi, söz konusu öznelerin çabası ve sorumluluğuyla mümkündür. Bir başka deyişle günlük yaşam ortamında, sürekli olarak diğerleriyle çeşitli zorunlu ilişkileri sürdürürüz.

Okullarda, fabrikalarda, resmi kurumlarda ve diğer mekanlarda karşılaşan, birlikte olan insanların bu birlikteliklerinin, özel bir anlamı ve değeri yoktur. Çoğu zamanda kalabalık ortamlarda ve mekanlarda bile insan kendini yalnız hissedebilir, yalnızlık içinde görebilir. *Kalabalıkta yalnız kalmak*, modern çağın ve yaşamın bir fenomenidir. Bu ise yalnızlığın tarihsel ve kültürel gerçeklik içinde kazandığı yeni bir formdur.

İki Birliktelik Biçimi: Aşk ve Dostluk

Aşk ve dostluk adını verdiğimiz, iki birlikteliğin ayrı bir anlamı ve yeri söz konusudur insan ilişkilerinde. Bir bakıma ilişkilerimizi değerlendirirken, sınıflandırırken ya da anlamı ve niteliği üstüne düşünürken, aşk ve dostluk, temel değerler ve ölçütler durumundadır. Bir başka deyişle aşk ve dostluğun, insan ilişkilerinde yaşanması, kurulması ve sürdürülmesi pek kolay olmayan haller/fenomenler olduğunu söylemek mümkündür.

Gasset'ye göre, "Yaşamımız olan o kökten çaresiz yalnızlığın dibinden hep bir o kadar kökten eşlik arayışıyla çıkarız. Yaşamı bizimkiyle bir potada eriyecek, girift olacak kişiye ararız. Bunun için en değişik girişimlerde bulunuruz. Bir tanesi dostluktur. Ama en yücesi aşk dediğimiz şeydir. Gerçek aşk iki yalnızlığı değiş tokuş etme çabasından başka bir şey değildir." (Gasset, 1995: 63)

Aşk ve dostluk, insanın yalnızlığını aşma ve hayatını anlamlandırma yönünde en önemli olanakları ve değerleri olarak karşımıza çıkar. Ancak bu duygu ve değerlerin insan varoluşuna kattığı anlam ve değerler kadar, yeni sorunlar ve sıkıntıları beraberinde getirmesi de söz konusudur.

Yalnızlık ve Birlikteliğin Dayandığı Anlam, Değer ve Amaç Boyutu

İnsanın sosyal bir varlık olması, onun diğerleriyle paylaştığı ortak bazı anlam, değer, amaç, inanç, ilgi ve çıkarları da ifade eder. Etik, politik, ekonomik,

dinsel, estetik vb. değerler ve ilgiler, insan ilişkilerinin kuruluşunda, sürdürülmesinde ve bu ilişkilerin değiştirilmesinde de belirleyicidir. Çünkü ilgi ve değerlerimizin ya da bunlara bakış aımızın değişmesi, yansımısını ve etkisini ilişkilerimizde de gösterir.

Belli bir mekan ve zamandaki/çağdaki insan ilişkileri, aynı zamanda o çağın tinselliğinin de göstergesidir. Uygarlık tarihine baktığımızda, karşımıza çıkan tabloda, farklı dönemlerdeki insanlık, farklı söylemlerle ve yaşama tarzlarıyla görünmektedir. İnsan ilişkilerinin tinselliği, içinde yer aldığımız çağın ve kültürün havasını solur. Günümüzde olduğu gibi, bu havanın kirlendiği zamanlarda, insan ilişkilerinin de insani niteliği ister istemez sorgulanmakta ve yeni arayışlara doğru yönelişler başlamaktadır.

Çağımızın koşullarını ve problemlerini, insan ilişkileri bakımından da anlamak ve yorumlamak durumundayız. Modern ağın ve kimilerine göre de artık postmodern çağın koşulları, insanı ve onun ilişkilerini yeniden değerlendirmek gereğini duyurmaktadır. Söz konusu koşullar içinde, özellikle teknoloji ve teknolojinin hayatımızda tuttuğu boyut ve işlevler, yalnızlık ve birlikteliğe de olumlu ve olumsuz biçimlerde yansımaktadır. İletişim teknolojileri bizim dünya ve insanlar hakkındaki farkındalığımızı ve haber kaynaklarımızı çoğaltmış görünmektedir. Ancak her türlü iletişim teknolojisine sahip olan insan, bu aygıt ve olanakları, diğerleriyle olan ilişkilerini güçlendirme yönünde mi kullanmakta, yoksa ilişkiler ve iletişim dediğimiz Şey, giderek daha zayıflamakta ve anlamını kaybetmekte midir? Günümüzde insanların genel bir yalnızlık durumuna girdikleri ve diğerleriyle beraberlik ve dayanışma biçimlerinden uzaklaşıp uzaklaşmadıkları da önemli bir sorudur. Paz, ağımızda karşılaştığımız bir çıkmaza işaret eder: “ağdaş dünyanın yalnızlığı, dünyanın çıkmazını yansıtan bir aynadır.”(Paz, 1982: 238)

Yalnızlık ve Birlikteliğin zgrlkle Bağıntısı

Yalnızlık, kişinin özgürlüğü ve kişiliğin zgr gelişimiyle de ilgili bir kavramdır. Kişinin yalnızlığı ve mahremiyeti, bir bakıma onun toplumun her türlü baskı ve dayatmalarına karşı koyma ve korunabilmesi demektir. İnsanın insan olmasında

diğerlerine, toplumsal ilişki, kurum ve ortamlara ihtiyacı olduğu kadar, aynı zamanda yalnızlığa da ihtiyacı vardır. Burada söz konusu olan yalnızlık, bireyin kendini tanıma ve keşfetme süreciyle ilgilidir. Sürekli gözlenen, gözaltında tutulan bir insanın yalnızlığından ve mahremiyetinden söz edilebilir mi? Burada karşımıza çıkan politik baskı ve gözlem mekanizmaları, insan ilişkileri açısından, birlikteliklerimiz kadar yalnızlıklarımıza da sahip çıkmamız gerektiğini gösterir.

Sonuç ve değerlendirme:

Yalnızlık ve birliktelik, insan ilişkilerinde karşılaştığımız iki temel durumdur. Ancak yalnızlığın ve birlikteliğin çeşitli biçimleri ve özellikleri olduğu da görülmektedir. Aynı zamanda değişen toplumsal ve tarihsel koşullara bağlı olarak da insan ilişkilerinin niteliği de değişebilmektedir. Çağımızın toplumsal ve teknolojik gelişmeleri bağlamında, yalnızlık ve birliktelik konusunda yeni durumlar ve sorunlar ortaya çıkmış bulunmaktadır. İletişim teknolojilerinin hayatımızın içine yoğun biçimde girdiği bir dönemde, yalnızlığın ve yabancılaşmanın da önemli bir sorun durumuna gelmesi dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, insanı anlamak ve değerlendirebilmek için, onu kurduğu ilişkiler bağlamında ele almak gerekir. İnsan ilişkilerini anlamaya yöneldiğimizde ise, yalnızlık ve birlikteliği birarada düşünmek, çok anlamlı ve çok yönlü olarak ele almak uygun olur. İnsan ilişkilerini anlamanın yolu yalnızca sosyolojiden ya da psikolojiden değil aynı zamanda felsefeden de geçmektedir.

KAYNAKÇA

Rousseau, *Yalnız Gezenin Düşleri*, Çev. Ester Yanarocak, Bordo Siyah Yayınları, 2006.

Octavia Paz, *Yalnızlık Dolambacı*, Çev. Bozkurt Güvenç, Bayraktar Yayınevi, 1982.

Ortega y Gasset *İnsan ve Herkes*, Çev. Neyyire Gül Işık, Metis Yayınları, 1995.